

Communicatie over onzekerheid

Hans Hoogervorst, 26 november 2010

Sociëteit De Witte, Den Haag

De vraag die iedereen hier bezighoudt is: Hoe heeft het kunnen gebeuren dat burgers zo onzeker zijn geworden over het Nederlandse pensioenstelsel, waarop wij altijd –terecht- zo trots zijn geweest?

Natuurlijk: ten opzichte van de rest van Europa is het nog steeds een goed stelsel. Echter uit het rapport dat de AFM begin dit jaar uit bracht onder de titel “Geef Nederlanders pensioeninzicht” bleek ook dat er een grote kloof gaapt tussen het pensioen dat de Nederlanders verwachten en dat ze daadwerkelijk krijgen. En deze kloof wordt verder verbreed door dalende dekkinggraden veroorzaakt door onder andere de stijgende levensverwachting en de lagere rente.

De dekkinggraad zou gemiddeld 130% moeten zijn om in de toekomst goed geïndexeerde pensioenen te kunnen bieden. Op dit moment schommelt de gemiddelde dekkinggraad zo rond de 100%, waarbij veel pensioenfondsen daar zelfs diep onder

zijn gedoken. De meeste fondsen bevinden zich in ieder geval onder de 105% grens en hebben een korte-termijn-herstelplan moeten indienen! De kloof tussen verwachting en werkelijkheid is dus groot, zeer groot!

In deze omstandigheden is eerlijke en realistische communicatie over de verwachte uitkeringen van groot belang. Dat begint natuurlijk met een volmondige erkenning van het feit dat er serieuze problemen zijn. Wat dat betreft geven de pensioenfondsen echter dubbelzinnige signalen af. Aan de ene kant wordt erkend dat “er iets aan de hand is met onze pensioenen”. Maar aan de andere kant worden de problemen gebagatelliseerd. De economische dip, ach die waait wel weer over. De lage dekkingsgraad is vooral de schuld van een domme rekenregel die –hoewel drie jaar geleden bedacht door de pensioenfondsen zelf- zo snel mogelijk overboord moet worden gezet. De pensioenfondsen hebben nog nooit zo veel geld in kas gehad. Ze zijn zelfs “overvol”, zo las ik onlangs nog in het huisblad van een grote pensioenuitvoerder.

Na drie jaar als toezichthouder in deze crisis te zijn ondergedompeld, moet ik zeggen dat ik deze reacties met een zekere huivering heb waargenomen. Want een ding is zeker: deze crisis waait niet zomaar over. Hij is het product van een historisch ongeëvenaarde kredietbubbel, een ware wereldwijde orgie van kredietverlening- waarvan de geschiedenis ons leert dat het zeker tussen de 5 en 10 jaar zal duren om de gevolgen te boven te komen. Nog nooit zijn in vreedstijd de begrotingstekorten van ontwikkelde Westerse landen zo hoog geweest. De gevaren van staatsschuldcrises staren ons vanuit vele hoeken tegemoet. Centrale banken nemen risico's met het monetaire beleid waarvan we tot voor kort dachten dat ze alleen in ontwikkelingslanden werden genomen.

In deze omstandigheden zou de rente wel eens lang laag kunnen blijven. Kijk naar Japan - waar de rente al 15 jaar laag is- om te zien wat voor verwoestende gevolgen dat voor pensioenfondsen kan hebben. Maar stel nu dat de rente weer gaat stijgen. Dat lijkt goed nieuws, want dan zien de fondsen de contante waarde van hun verplichtingen slinken. Maar dan krijgen we waarschijnlijk weer heel andere problemen, zoals een mogelijke obligatiecrash, dalende aandelenkoersen of

zelfs faillerende landen. Andere problemen liggen ook nog op de loer: u rekent nog steeds met rendementsverwachtingen die hoger zijn dan de economen van het CPB en DNB verantwoord achten. En die levensverwachting blijft nog wel even stijgen, zeker zo lang steeds meer mensen stoppen met roken.

De tijd van dagdromen is dus definitief voorbij! Jaap van Ginneken heeft dit eerder deze middag al haarfijn uitgelegd. Gelukkig heeft ook minister Kamp in antwoord op een kamermotie gezegd dat het eenvoudig aanpassen van de rekenregels een heilloze weg is! Het zou wel mooi zijn als die tekorten per Kamermotie zouden zijn weg te werken, maar helaas zit de wereld niet zo eenvoudig in elkaar.

Ook het Pensioenakkoord erkent tot op zekere hoogte de nieuwe realiteit waar we allemaal mee te maken hebben. Het Pensioenakkoord is misschien niet ideaal, maar er zitten een aantal goede elementen in;

- Zo probeert men met het voorstel van de combiregeling een aantal van de huidige problemen te tackelen. Het is

een goede stap naar een basisregeling. Wel kan de voorgestelde combiregeling tot zeer veel complexiteit leiden. Dit vergt veel van de communicatie naar de deelnemer. In ons rapport naar aanleiding van het onderzoek naar de UPO-verstrekking bij pensioenfondsen, hebben wij aanbevolen om een pensioenregeling zo eenvoudig mogelijk te houden.

Zoek naar eenvoud!

Dit helpt bij de communicatie over en uitlegbaarheid van het pensioen en het helpt daarnaast om de kosten te drukken.

Andere goede elementen uit het Pensioenakkoord zijn:

- Aanpassing van de AOW-leeftijd is niet langer taboe.
- De 2^e pijler gaat meebewegen met de ontwikkeling van de leeftijdsverwachting; en
- De pensioenambitie wordt realistischer gemaakt.

De keuze voor de handhaving van de solidariteit tussen jongeren en ouderen door middel van de doorsneepremie kan ik vanuit de traditie van de pensioenfondsen begrijpen. Dit vergt echter wel dat de huidige gepensioneerden op tijd

solidariteit met de jongeren tonen. Als een fonds in onderdekking verkeert dan betekent “niets doen” automatisch het bevoordelen van de gepensioneerden ten opzichte van de actieve (jongere) deelnemers. Bij een dekkingsgraad van onder de 100% gaat er jaarlijks een extra bedrag aan onverantwoorde subsidie van de jongeren naar de gepensioneerden dat zonder ingrijpen de tegoeden van het pensioenfonds verder uitholt. Op een gegeven moment is dit proces niet meer omkeerbaar en leidt dit tot het failliet van het fonds.

Bij de vele pensioenfonds die door hun vergrijsde bestand heel weinig herstelkracht hebben, kan een te grote vrees voor afstempelen dus betekenen dat de relatief kleine groep jongeren tegen een zeer hoge premie uiteindelijk een uitgekleeft pensioen krijgen aangeboden. Dat zou niet fair zijn tegenover een generatie die nooit gebruik zal kunnen maken van de riant sociale zekerheid en de vervroegde uitredingsregelingen waarvan de babyboomgeneratie nog heeft kunnen genieten. Ik daag alle pensioenfonds uit om deelnemers meer inzicht te geven in de subsidiestromen van actieven richting gepensioneerden.

Maar een ding staat als een paal boven water: het gebrek aan dekking is zo groot en de herstelkracht van veel fondsen is zo zwak, dat veel fondsen waarschijnlijk niet zullen kunnen ontsnappen aan een duurzame verlaging van de reële waarde van de reeds ingegane pensioenuitkeringen, hetzij via langdurige bevrozing, hetzij via verlaging. Ik denk dat deze bittere realiteit goed met de deelnemers moet worden gecommuniceerd en dat hen niet de worst moet worden voorgehouden dat de indexatie spoedig hervat kan worden. Want dat zal naar mijn overtuiging alleen mogelijk zijn door enorme risico's t.a.v. de jongere generaties te nemen.

Natuurlijk kan het verlagen van een pensioenuitkering zeer pijnlijk zijn voor de gepensioneerde. Maar het te lang wachten met een onvermijdelijke verlaging kan nog vele malen pijnlijker zijn voor de toekomstige gepensioneerden, omdat zij de pijn met veel minder lotgenoten kunnen dragen.

Bovendien: als dit gaat gebeuren, zal het draagvlak onder de verplichtingstelling vliegensvlug verdampen en zal daarmee de bijl aan de wortel van ons pensioenstelsel worden gezet. Maar eerlijk gezegd ben ik er niet van overtuigd of de

vakbonden met hun vergrijsde ledenbestand in staat zijn de ultieme consequenties van de solidariteit met de jongeren te nemen. Het uitstellen van problemen tot de toekomst is een slechte gewoonte die niet alleen eigen is aan politici.

Er is gelukkig ook goed nieuws. Dat goede nieuws is dat er voor veel pensioenfondsen nog veel te verdienen valt met verbetering van de uitvoering. Veel pensioenfondsen hebben door hun geringe omvang en de complexiteit van de pensioenregelingen moeite met een efficiënte uitvoering en het kostenniveau. Door schaalvergroting en vereenvoudiging van de toezeggingen, kunnen de pensioenfondsen in de komende jaren nog veel doen om de professionaliteit van het bestuur op te krikken en de kosten te drukken. Dat zal ongetwijfeld ten goede kunnen komen aan het resultaat.

Zoals ik al zei, in deze onzekere tijden is een goede communicatie tussen pensioenfonds en deelnemers van extra groot belang. U weet wat de AFM van pensioenuitvoerders verwacht. Wij verwachten:

1. dat de deelnemer wordt behandeld als een klant die behoefte heeft aan informatie;

2. dat deelnemers tijdig en pro actief worden gewezen op de risico's en onzekerheden;
3. dat de informatie begrijpelijk en volledig is;
4. dat u bij ons aanklopt als er moeite is met naleving van de regels.

Wij hopen trouwens dat u verder kijkt dan naar de regelgeving alleen. Maak onderscheid tussen “informereren” en communiceren: de pensioenwetgeving schrijft het informeren van deelnemers voor. Communiceren met deelnemers vereist het in contact treden met deelnemers en gelegenheid geven aan deelnemers om te reageren. In dat kader vinden wij het van belang dat de door de pensioenfondsen:

- de Persoonlijke financiële planning wordt gefaciliteerd, bijvoorbeeld door creatief gebruik van het toekomstige Pensioenregister.
- Er wordt verteld hoeveel pensioen een deelnemer op reële aannames kan verwachten en vooral: wanneer hij dit kan verwachten

De regelgeving rond de informatieverschaffing moet worden herzien. Deze voorschriften zijn ontwikkeld in een tijd waarin

de huidige omstandigheden niet zijn voorzien. Zo moeten we vaststellen dat het indexatielabel in feite “dead on arrival” was. Zelfs een afstempelend pensioenfonds moet nog een muntje in het label laten zien: we hadden over het hoofd gezien dat het toeslaglabel ook wel eens een afslaglabel zou kunnen worden. Vandaar dat we verleden jaar in goed overleg met de pensioenfondsen hebben besloten eenmalig af te zien van het toeslaglabel.

Wij zullen Minister Kamp in onze wetgevingsbrief voorstellen om eens na te denken over de mogelijkheid om het indexatielabel te vervangen door een meer algemene financiële bijsluiter voor pensioenen. Zo’n financiële bijsluiter zou op eenvoudige wijze de algehele kwaliteit van de regeling moeten weergeven. Daarin worden meegerekend de risico’s en de indexatie, maar ook het opbouwpercentage, franchise en de aard van een nabestaandenpensioen. Wellicht even belangrijk: de financiële bijsluiter zou ook informatie kunnen geven over de kosten die het pensioenfonds maakt. Kostentransparantie zou er toe kunnen bijdragen dat pensioenfondsen sterker worden aangemoedigd in de kosten te snijden.

Ik wil mijn bijdrage eindigen met dezelfde boodschap waarmee ik ben begonnen. Goede communicatie begint met een realistische erkenning van de omvang van de problemen. Want zelfs de beste communicatie kan niet recht praten wat krom is.